

הרב אברהם שילר

פינוי יישובים - העברה על דת? ! (תגובה למאמרו של הרב יעקב זיסברג)

פתיחה

המאמר הנכבד ראוי לתשואות חן על הבהירות, הפירוט ואיסוף הדעות; אבל חסרה בו נקודה עיקרית, והיא: ההתייחסות למי שמבקש לכפות במישרין על פינוי היישובים, חלילה. בסעיף ב במאמר נתבארה העברת הדת מצד כפיית הגויים עלינו. בסעיף ג נתבארה מחלוקת תלמידי רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל השאלת התגובה למעשי ממשלת ישראל. בסעיף ד הובאה דעתם של פוסקים נוספים, אלא שדבריהם עסקו שוב ביחס לכפייה של גויים. אם כן כפיית גויים, כפיית ממשלת ישראל ושוב כפיית גויים. יש כאן ערבוב תחומים שהכרחי לבררם בנפרד. והעיקר: בעניין התגובה כלפי מעשי ממשלת ישראל נתבארה כאן הפרשנות לדברי רבנו, ובעניין היסוד ההלכתי נתבאר רק שאין הבדל אם הכופה הוא גוי או ישראל. אבל אין זה מספיק, כי מציאות ימינו היא מורכבת וכדלהלן.

א. צורות שונות של כפייה

כשדנים בדין מסירות נפש כלפי העברה על דת, הסיבה המחייבת מסירות נפש אינה רק התוצאה, שהיא המעשה של ההעברה על הדת. כדי לומר שיש בדבר חיוב למסור את הנפש, לא די בכך שיש כאן יהודי שעובר על הדת. שהרי אם כוונת הגוי היא להנאת עצמו, אין חיוב מסירות נפש אף אם נעשה כאן מעשה של עבירה. נדרש כאן גורם נוסף, הקובע את היחס בין הגוי וכוונותיו לבין מעשה העבירה של היהודי. כאשר בין הגוי והיהודי מעורב יהודי אחר באמצע, הברור מורכב יותר. ולצורך הבנת הבעיה, ננסה לתאר מספר מצבים:

- א. גוי תכנן להעביר את היהודי על דתו בחילול שבת למשל. היהודי נקלע למצב של פיקוח נפש בידי שמים ונאלץ לעשות מלאכה בשבת, כאשר הגוי צופה ביהודי ואומר ליהודי שהוא נהנה לראותו "עובר על דתו".
- ב. גוי מתכנן להעביר את ראובן על דתו. שמעון, שאמנם אין לו כל עניין להעביר על דת, סובר שזו שטות מצד ראובן למסור את נפשו, והוא מחליט להציל את ראובן בכך שהוא, שמעון, יאיים עליו להנאת עצמו. בזה אין שמעון מכוון להעביר על דת אלא להציל את ראובן. ראובן יודע שהגוי - שלא איים בפועל - רוצה להעבירו על דת, ושמעון - שאיים בפועל - רוצה לעשות זאת להנאת עצמו.
- ג. גוי מתכנן להעביר את ראובן על דתו. שמעון שומע את תכנית הגוי וחושש שבעקבות מסירות הנפש של ראובן יסתבך המצב וגם לו לשמעון יבולע כתוצאה מכך, והוא - ביזמתו ולהצלחתו, שהיא הנאת עצמו - מחליט לאיים בעצמו על ראובן כדי שיעשה את מעשה העבירה ובוה יוסר איום הגוי. אלא שכאמור, אין לשמעון כוונה להעביר על דת.
- ד. גוי מתכנן להעביר את ראובן על דתו. אלא שהגוי, במקום לאיים בעצמו על ראובן במוות, שולח את שמעון (או גוי אחר) לעשות זאת, באיום שאם שמעון לא ימלא את השליחות - יהרגו. לשמעון אין עניין להעביר על דת והוא מאיים על ראובן רק להנאת עצמו, כדי להינצל בעצמו ממוות בידי הגוי. נראה שבשלושת המצבים הראשונים הדין הוא שיעבור ואל ייהרג, כי אין קשר ישיר בין כוונת הגוי לתוצאה לבין מעשה העבירה; ואילו ביחס למצב האחרון - צריך עיון.

ב. כוונותיה ומעשיה של ממשלת ישראל

מהי מטרתם של הגויים הלוחצים עלינו? מטרת הערבים נתבארה במאמר. מה מניע את האירופאים? אפשר לטעון שרצונם להציק לעם ישראל, וזה כעין להעבירנו על דת, שאם לא כן, מדוע הם להוטים כל כך לכופף את מדינתנו (אף על פי שגם על זה אפשר להתווכח). המניע של האמריקאים נראה הנאת עצמם: שאזורנו יהיה שקט, שמחיר הנפט לא יעלה ועוד. אבל העיקר הוא המניע של ממשלת ישראל. ואני שואל: וכי כוונת הממשלה היא להעביר את המתישבים על דתם?! וכי לממשלה יש מניע אידיאולוגי למכור את ארצנו?! נראה לי שלמעשי הממשלה יש דמיון כלשהו לכל היותר למקרה ג' שזכר לעיל, וגם זה בדוחק.

אילו היו כל הערבים מסתלקים מארץ ישראל מרצונם, הרי שעם ישראל בהמוניו היה מיישב את כל מרחבי ארצנו הקדושה ומעטים היו טוענים שאין זו ארצנו. אם כן, כל המבוכות והרפיונות באחיזה בארצנו נובעים רק מהקושי להיאבק בערבים. וכי לויתור זה ייקרא העברה על דת?! הרי זו רק חולשה ורפיון רוח! כמובן, החולשה הזו חמורה מאד, ויש לרומם ולחזק את החלשים - אבל היכן כאן כוונה להעברה על דת?¹ מה שאמר רבנו "הנאת עצמם היא שלטונם כאן והיא ביטול מצוות התורה" - זה ביחס לישמעאלים: בין אם מצד ששורש הסכסוך הוא דת, בין מצד שהם באים בטענה עקרונית שהארץ שלהם ובין מצד שהנאת עצמם היא שלילת שלטוננו בהכרח לפי הנסיבות. אולם איך כל זה שייך לכוונותיה של ממשלת ישראל? וכי יעלה על הדעת לטעון שממשלת ישראל משמשת כשליח של הערבים? והרי אפילו המטיפים השכם והערב לנסיגות פועלים לטובת מדינת ישראל לדעתם ולא בשליחות הערבים!

שמה תאמר, שאמנם אין כוונת הממשלה להעביר על דת אבל סוף סוף זו התוצאה של מעשיה. דבר זה ניתן אולי להיאמר על הישמעאלים. וכשם שאפשר לפרש דברי רבנו כדלעיל: "הנאת עצמם היא שלטונם כאן והיא ביטול מצוות התורה" (וכבר הוזכר שיש פירושים אחרים התולים זאת בכוונה ולא רק במעשה). אבל איך אפשר לומר זאת על ממשלת ישראל, הרי הנאת עצמה של ממשלת ישראל היא שיהיה כאן שקט ושלום, ואין זה כרוך בהכרח בהפקרת ארץ ישראל?

ג. ביטול המצוה מן המתיישבים

כמובן, יש גם לחלק בין עצם הוויתור של ממשלת ישראל לבין מעשה פינוי המתיישבים. הרי למצוות ארץ ישראל יש שני חלקים: (א) השלטון על ארצנו. (ב) ההתיישבות בפועל. השלטון הוא מצוות העם, והישיבה היא מצוות היחיד. אין היחיד יכול לשבת בכל הארץ, והשלטון אינו עניינו של היחיד. אחר שנציגות העם, הממשלה, ממלאת את מצוות השלטון, יבואו היחידים וישבו איש איש במקומו. בכך יתנו ביטוי מעשי לריבונותו של השלטון, וגם יקיימו את מצוותם הפרטית (וכן בזמן הגלות כשלא היה לנו שלטון על ארצנו, כל יהודי שרכש קרקע קיים לפחות את המצוה הפרטית). הלחץ של הגויים עלינו הוא בעיקר נגד שלטוננו. ממשלת ישראל - כאשר היא מפקירה את השלטון בחלקים מן הארץ - מבטלת בכך את המצוה, את החובה לכבוש ולשלוט בכל ארצנו. אבל כשמדובר באנשים פרטיים, היכן יש כאן כפייה לבטל את מצוות יישוב ארץ ישראל, הרי כל אחד יכול לבחור לו מקום מגורים בחיפה או בתל אביב וכדו'?

זאת ועוד. הרי טענה רווחת היא בפי אחינו המצדדים בנסיגות, שנטענה לעתים כלפי הממשלה: למה לכם לנסות לפנות מתנחלים ולהסתבך במאבקי כוח, תשאירו אותם במקומם לנפשם שישתדרו בעצמם עם הערבים? ואכן, אילו נהגה הממשלה בנבזות וחוסר אכפתיות, היתה פועלת באופן זה. אם כן פינוי המתיישבים מימית, למשל, היה בגלל שיש לממשלת ישראל אחריות על חייו של כל יהודי ואין היא רוצה להפקיר אותו בשטח עויין, אפילו בעל כורחו. האם לזה ייקרא העברה על דת?! נכון שיש לצערנו מעט יהודים שמדבריהם נראה שמאבקם בהתיישבות ביש"ע הוא מטרה בפני עצמה, וכאילו יש כאן רצון להעביר את המתיישבים על "דת ארץ ישראל"; אבל אף פעם לא היתה זו דרכה של ממשלת ישראל.

סוף דבר

לא היה שום ריח של העברה על דת במעשיה של ממשלת ישראל. ומי שסובר שרבנו נתכוון להדרכה מעשית, הרי שזו הדרכה מעשית למאבק שתודה לא-ל הוא רק מאבק דמיוני, נגד ממשלה כזו שרצונה היא להעביר את ישראל על דתם; ודבר כזה - ברוך ד' - לא היה ולא נברא, ובעזרת ד' גם לא יהיה.

¹ יש דרך מחשבה המייחסת לכל התנועה הציונית כוונה של העברה על דת, כפי שאומרים בשם הרב מבריסק שחקר האם מטרת הציונים היתה יישוב הארץ והאמצעי לזה היה עקירת הדת או שמא המטרה היתה עקירת הדת והאמצעי לזה היה יישוב הארץ, וטען להוכיח שהאופן השני הוא האמת. אין ספק שתלמידי רבנו רחוקים מדעה זו כרחוק מזרח ממערב.

וכן המתיישבים עסוקים בהשתדלות לעורר את הממשלה ואת עם ישראל כולו, להפניח בהם רוח חיים ורוממות של גאולה, ומתוך כך הם רואים את עצמם כשליחים של הממשלה ושל עם ישראל כולו (ולכן מצפים בצדק שבנינו-חיילינו יגנו על היישובים). אין כאן איזה מאבק של יהודים פרטיים הרוצים להדר באופן אישי במצוות יישוב ארץ ישראל ונאבקים כנגד מי שמעביר אותם על דתם.
חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי א-להינו.